

УДК: 341.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.62>

ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ПРАКТИКА ПРАВЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ЗВОРОТНОГО ВІДСИЛАННЯ У РОМАНО-ГЕРМАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

Чугаєвський А.А.,
магістр, молодший науковий співробітник,
e-mail: chugaievskiy.13@gmail.com

Чугаєвський А.А. Правове закріплення та практика правозастосування інституту зворотного відсилення у романо-германській правовій системі.

Стаття присвячена дослідженню доктрини зворотного відсилення на прикладі країн романо-германської правової сім'ї: Франції, Німеччини та Італії. Детально аналізуються рішення судів, що встановили прецеденти щодо застосування цієї доктрини. Вказується, що Франція вважається однією з держав-засновниць доктрини зворотного відсилення, а термін «renvoi» став всесвітньо відомим після рішення в справі Forgo. Проаналізовано справи, в яких суди Франції застосували принцип зворотного відсилення, щоб вирішити конфлікти права. Наведені приклади змін у законодавстві Франції, які виключали правила про зворотне відсилення для рішень у спадкових питаннях. Детально проаналізовано статут Франції щодо відсилення до законодавства інших держав та правила тлумачення законодавства у випадках, коли воно відсилає до Франції або інших країн. Розглянуто процес створення та запровадження Кодексу міжнародного приватного права у Франції.

Висвітлюються практичні аспекти використання зворотного відсилення у Франції та зазначається, що попри існуючі сумніви та проблеми, зворотне відсилення стає все більш прийнятним і розповсюдженим в практиці міжнародного приватного права. Проаналізовані особливості німецького колізійного права в контексті ситуацій, коли відбувається зворотне відсилення до права третьої держави, що не є членом Європейського Союзу (ЄС).

Встановлено, що у практиці німецьких судів концепція прихованого зворотного відсилення використовується з метою досягнення справедливості та забезпечення прогнозованості і стабільності в розв'язанні міжнародних спорів. Вона дає змогу зберегти принципи іноземного права, використовуючи для цього власне національне право.

Досліджено питання зворотного відсилення у законодавстві Італії, відповідно до якого вимагається, щоб суд застосовував колізійні норми до справи з власної ініціативи. У статті наведені приклади рішення суду в справі, де виникає питання застосування доктрини renvoi.

Ключові слова: зворотне відсилення, renvoi, колізія, міжнародне приватне право, правові системи.

Chuhaievskiy A.A. Legal consolidation and practice of law of the renvoi institute in the romano-germanic legal system.

The article is devoted to the study of the renvoi doctrine on the example of the countries of the Romano-Germanic legal system: France, Germany and Italy. The author analyses in detail the decisions of the courts that have established precedents for the application of this doctrine. The author points out that France is considered to be one of the founding states of the renvoi doctrine and the term «renvoi» became world famous after the Forgo judgment. The author analyses the cases in which the French courts have applied the principle of deference to resolve conflicts of law. Examples of changes in French legislation that excluded the rules of deference for decisions in inheritance matters are given. The author analyses in detail the French statute on reference to the legislation of other states and the rules of interpretation of legislation in cases where it refers to France or other countries. The process of creation and implementation of the Code of Private International Law in France is considered.

The author highlights the practical aspects of the use of deference in France and notes that, despite the existing doubts and problems, deference is becoming increasingly acceptable and widespread in the practice of private international law. The author analyses the peculiarities of German conflict of laws in the context

of situations where a backward reference to the law of a third state which is not a member of the European Union (EU) is made.

It is established that in the practice of German courts, the concept of implied deference is used to achieve justice and ensure predictability and stability in the resolution of international disputes. It makes it possible to preserve the principles of foreign law while using national law for this purpose.

The author examines the issue of retroactive reference in Italian law, which requires that a court apply conflict of laws rules to a case on its own initiative. The article provides examples of a court decision in a case where the issue of application of the *renvoi* doctrine arises.

Key words: remission, *renvoi*, collision, private international law, law system.

Постановка проблеми. Одним із найскладніших питань міжнародного приватного права є проблема зворотного відсилання. Це питання стає особливо актуальним у випадку, коли відсутній однозначний внутрішній стандарт, який регулює правові відносини. У таких ситуаціях має місце необхідність відсилання до законодавства інших держав для вирішення спорів або врегулювання відповідних правовідносин.

Несумісність законодавства різних держав може привести до суперечок та складнощів у визначенні правового статусу сторін у таких випадках. Тому важливо мати чітке розуміння зворотного відсилання та відсилання до права третьої держави, щоб забезпечити стабільність та прозорість міжнародних приватноправових відносин.

Світове співтовариство розуміє, що не існує однієї загальноприйнятої концепції зворотного відсилання та відсилання до права інших держав, і в кожній країні можуть існувати власні правила і закони, що регулюють цю проблему. Отже, у зв'язку з цим на сьогоднішній день дослідження зворотного відсилання стає актуальнішим.

Стан опрацювання цієї проблематики. Тема зворотного відсилання та відсилання до права третьої держави в сучасному міжнародному приватному праві є актуальною у зв'язку зі зростанням глобалізації та міжнародної торгівлі, коли фізичні та юридичні особи все частіше стикаються з питанням вибору права, яке буде застосовуватися до їхніх правовідносин.

Окрім того, існує практична потреба у дослідженні зворотного відсилання. У зв'язку зі зростанням міжнародних торговельних та бізнес-операцій, багато підприємств стикаються з питанням застосування права, що є забезпеченням безпеки їхніх бізнес-операцій та уникнення надмірних витрат на вирішення спорів в суді. Ця тема стала предметом досліджень у різні часи таких учених, як: Балдинюк В.В, Галущенко, J. Kropholler, T. Rauscher, N. Boschiero та інші.

Метою статті є огляд та аналіз особливостей зворотного відсилання в міжнародному приватному праві, визначенні відповідних правових норм в романо-германській правовій сім'ї, на прикладі: Франції, Німеччини та Італії, вирішенні складних ситуацій, пов'язаних з вибором права для регулювання конкретних приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом.

Виклад основного матеріалу. З точки зору міжнародного приватного права варто розуміти, що правові процедури та механізми, які використовуються для врегулювання питань, пов'язаних з майном, приватною та особистою власністю, відрізняються. Це пов'язано з тим, що кожна держава або країна має власні правові джерела, традиції та культуру, з яких вона черпає свої правила та норми для вирішення конфліктів, визначених у межах її юрисдикції. Всі ці процесуальні правові ускладнення підпадають під дію колізійних норм, де з'являється визначальний правовий фактор, який встановлює, яка країна має юрисдикцію у розгляді спору, і найчастіше призводить до звернення до принципу *renvoi*.

Варто зазначити, що в кожній державі існують свої особливості застосування відповідних норм права, проте в роботі ми зупинимось на питанні регулювання та практики країн романо-германської правової сім'ї.

Основними ознаками романо-германської правової сім'ї є:

- єдина ієрархічно побудована система джерел писаного права, основне місце в якій посідають нормативні акти;
- головна роль у формуванні права відводиться законодавцю;
- наявність писаних конституцій, що мають вищу юридичну силу;
- вагома роль відводиться підзаконним нормативним актам;
- поділ системи права на публічне і приватне, а також на галузі;
- правовий звичай і юридичний прецедент виступають як допоміжні, додаткові джерела;
- на першому місці перебувають не обов'язки людини, а права людини і громадянина.

Для подальшого дослідження питання зворотного відсилання та відсилання до права третьої країни, ми проаналізуємо законодавства та практику застосування деяких країн, які відносяться до романо-германської правової сім'ї.

Так, Франція вважається однією з держав-засновниць доктрини зворотного відсилання, оскільки саме після рішення французького суду в справі *Forgo*, науковці почали досліджувати дане питання, а в подальшому використовувати термін *renvoi*, який зараз є всесвітньо відомим [1, с. 66].

Дана справа полягала в тому, що після смерті незаконнонародженого баварського підданого *Forgo*, який проживав з п'ятирічного віку у Франції, залишилося рухоме майно у Франції. Родичі пана *Forgo* вимагали в суді визнати їх законними спадкоємцями особи, яка не залишила заповіту. Згідно з французьким правом підлягало застосуванню право Баварії як держави національності спадкодавця, яке визнавало спадкові права незаконнонароджених. Однак, відповідно до колізійного права Баварії, спадкування без заповіту підпорядковувалося *lex rei sitae*, тобто праву Франції, яке не визнавало спадкових прав за незаконнонародженими та згідно з яким майно в таких випадках як *viduermere* (тобто таке, яке не мало власника) надходило до скарбниці Франції.

Перше касаційне рішення у 1875 році містило положення, що необхідно застосувати національній закон, адже покійний не мав офіційного доміцілія у Франції.

Друге касаційне рішення, вперше піднімаючи питання про відсилання, вказувало, що якщо баварський закон відмовляється від своєї компетенції на користь французького закону, то, відповідно, застосувати баварський закон можна тільки шляхом застосування французького закону.

Оскільки *Forgo* не мав належного доміцілія на території Франції в розумінні французького права, суду необхідно було скомбінувати та з'єднати в єдине ціле два поняття французького спадкового права і баварського поняття доміцілія.

В рішенні від 22 травня 1880 року було зазначено, що в ситуація, якщо громадянин *Forgo* не набув у Франції доміцілія постійного і легального, він має фактичний доміцілій або довготривалу резиденцію, що, згідно баварського статуту, що призводить до однакового результату.

Третє рішення другої інстанції і третє касаційне рішення прийняли ту ж саму точку зору, а саме, що слід застосувати французький закон, якщо так приписує баварський закон. Тобто, зворотне відсилання було прийнято французьким судом. Згодом, починаючи з 1882 року Вищий суд Франції зайняв позитивну позицію щодо зворотного відсилання, яке в подальшому і застосовувалося французькими судами.

Відтоді *renvoi* використовується у французькій судовій практиці, яка навіть закріпила його через тридцять років після рішення у справі *Forgo*, максимально чітко вказавши у рішенні у справі *Soulié* 1910 р., що французьке міжнародне приватне право жодним чином не страждає від посилення, зробленого міжнародним правом на французьке внутрішнє право. Суть справи полягала в суперечці щодо того, які правила повинні бути застосовані до питання спадкування в Німеччині в разі, якщо спадкоємець був громадянином Франції. У цьому випадку під час вирішення спадкових питань, німецький суд повинен застосувати законодавство Франції, яке було місцем громадянства спадкоємця. Але питання полягало в тому, чи повинні бути застосовані всі правила французького права, включаючи правила про *renvoi*, які стосуються використання законодавства іншої країни. У цьому випадку, застосування французького законодавства могло би призвести до зворотного відсилання до німецького законодавства, що ускладнювало б розгляд питання про спадок. У результаті, Франція вирішила виключити правила про *renvoi* з національного законодавства для рішення спадкових питань [2, с. 409].

Відповідно до законодавства Франції згідно зі статті 3 Цивільного кодексу Франції якщо закон, що регулює правові відносини, визначені французьким правом, відсилає до закону іншої держави, то питання вирішується за допомогою норм цього закону, які застосовуються відповідно до їх тлумачення у законодавстві цієї країни. З іншого боку, якщо закон іншої країни, що визначає правові відносини, відсилає до французького законодавства, то питання вирішується за допомогою норм французького законодавства, які застосовуються відповідно до їх тлумачення у Франції [3].

Наразі у Франції проходить процес створення та запровадження кодексу міжнародного приватного права. Проект кодексу міжнародного приватного права містить єдине положення про відсилання. Запропоноване правило міститься у статті 8 проекту, відповідно до якої, якщо в цьому кодексі не передбачено інше, позначення іноземного права включає його норми міжнародного приватного права. Проте французькі суди та органи влади зобов'язані застосовувати ці правила, лише якщо одна зі сторін вимагає цього [4].

У пояснювальній доповіді зазначається, що робоча група обговорювала необхідність збереження відсилання. Сумніви робочої групи базувалися на «порівняльному праві» та фактах, що європейські конвенції зазвичай виключають відсилання. Тим не менш, як пояснюється у звіті, було вирішено зберегти *renvoi*, оскільки касаційний суд нещодавно застосував його, і оскільки доктрина має переваги, коли вона призводить до застосування закону, який легше застосувати для французьких судів [5].

У рішенні від 4 березня 2020 року Верховний суд Франції з приватних і кримінальних справ (Cour de cassation) погодився застосувати доктрину відсилання у спорі про батьківство [6]. Це провадження ініціював чоловік, який заявив, що є батьком дівчинки, народженої від заміжньої жінки, і вимагав провести експертизу ДНК для встановлення цього, але подружжя виступило проти цього. Поки подружжя пара проживала з дитиною у Франції, мати була громадянкою Німеччини, а чоловік був громадянином Італії та Австралії, при цьому дитина народилася в Німеччині.

Стаття 311-14 Цивільного кодексу Франції передбачає, що народження дітей регулюється законом громадянства матері. Таким чином, позов заявника в принципі регулювався німецьким законодавством. Подружжя стверджувало, що згідно з німецьким законодавством позов є неприйнятним, якщо тільки позивач не зможе оскаржити те, що дівчинка виховувалась не матір'ю самостійно, а подружжям.

Однак французькі суди встановили, що статті 20, 19 і 14, § 1 Вступного закону Німеччини до Цивільного кодексу (надалі також – EGBGB) передбачають, що згідно з міжнародним приватним правом Німеччини, народження дитини регулюється законом місця проживання дитини та правом подружжя, яким було право спільного місця проживання, якщо подружжя мали різні громадянства.

Так, статті 20 EGBGB передбачає, що оскарження спорідненості буде прийнято, якщо позов відповідає вимогам або закону місця проживання дитини, або закону, який регулює наслідки шлюбу. У цій справі стаття 20 позначає французьке законодавство щодо кожної з підстав. З точки зору Франції, таким чином існувала відмова від німецького права.

Варто зазначити, що це був перший раз, коли суд застосовував доктрину відсилання у сфері батьківства. Незважаючи на те, що доктрина має загальне застосування у Франції (і ширше в багатьох юрисдикціях цивільного права), існували сумніви щодо батьківства, оскільки багато правил вибору права в цій галузі не є сліпими по суті. Вони віддають перевагу одному результату, наприклад, передбачаючи, що один спосіб встановлення батьківства є дійсним, якщо він прийнятий одним із кількох законів.

Стаття 311-14 Французького цивільного кодексу є традиційною нормою вибору права, яка використовує єдиний фактор зв'язку для визначення застосовного права. Таким чином, він не сприяє якомусь конкретному результату і може розглядатися як сліпий за змістом або «нейтральний». Суд прямо наполягав на цій особливості відповідної норми про вибір права.

В результаті суд постановив, що згідно зі статтею 311-14 Французького цивільного кодексу народження дитини регулюється особистим законом матері під час народження дитини. Це положення встановлює багатосторонню нейтральну норму вибору права, яка не виключає відкликання.

Враховуючи пояснювальну доповідь, можна стверджувати, що метою робочої групи було підвищення доступності та зрозумілості закону, а стаття 8 не є цілком задовільною в цьому відношенні, оскільки вона передбачає, що французькі суди повинні завжди застосовувати іноземні правила вибору права. В законі не пояснюється, чи має бути це лише у випадку, коли іноземна норма про вибір права посилається на право країни суду, і, якщо це не так, чи повинно право третьої держави, визначене іноземною нормою про вибір права, приймати *renvoi*. Іншими словами, стаття 8 не розрізняє відсилання першого ступеня та відсилання другого ступеня, а також не роз'яснює, чи допускається другий ступінь, навіть якщо це відсилання третього чи четвертого ступеня. Фактично, тлумачення статті 8 може призвести до висновку, що це положення запроваджує теорію англійського іноземного суду, де іноземні правила вибору права застосовуються без будь-яких додаткових вимог [5].

Також робочою групою було проведено порівняльне дослідження, яке показало, що зазвичай зворотне відсилання виключається. Це правда, що деякі сучасні законодавства виключили його, як наприклад стаття 15 Бельгійського кодексу міжнародного приватного права. Тим не менш, багато інших законодавчих актів у світі цивільного права допускають відсилання лише в деяких межах. Якби робоча група збиралася підтримувати *renvoi*, можливо, було б корисно поглянути на ці інші законодавчі акти та побачити, з якою точністю вони регулюють це питання [5].

Варто зазначити, що застосування доктрини *renvoi* у Франції може бути досить складним, оскільки визначення правової системи, яка має бути застосована в кожному конкретному випадку, може бути

неоднозначним. Однак, в цілому, Франція дотримується принципу *renvoi* і вирішує питання зіткнення права відповідно до зазначених правил.

Кодифікації норм щодо зворотного відсилання є корисним для приватних учасників міжнародних відносин, оскільки це забезпечує дотримання правової визначеності. А оскільки багато питань були предметом вагань у французьких судах, варто зазначити, що передбачуваність є ключовою метою приватних міжнародних відносин, а це дає підстави зробити висновок, що кодифікація – це завжди розвиток міжнародного приватного права, а не регрес.

У Німеччині як у державі - члені Європейського Союзу пряму безпосередню дію мають норми регламентів ЄС, які містять виняток щодо зворотного відсилання: європейське законодавство встановлює, що застосовують тільки матеріальні положення застосовного права.

Однак Вступний закон до Німецького цивільного укладення (далі - Вступний закон) допускає і зворотне відсилання, і відсилання до права третьої держави. Так, у статті 4 закріплено положення, відповідно до якого, якщо зазначено право іншої держави, то застосовують, зокрема, положення її міжнародного приватного права тією мірою, якою це не суперечить змісту відсилання. Якщо право іноземної держави відсилає до німецького права, застосовуються матеріальні положення німецького права [7].

Варто зазначити, що невідповідності з нормами ЄС тут немає, оскільки стаття 3 Вступного закону обумовлює застосування насамперед регламентів ЄС. Таким чином, на території ЄС норми про зворотне відсилання не застосовуються, тобто відсилання до права іншої держави передбачає відсилання до його матеріальних норм. Ситуація ускладнюється, коли німецьке право відсилає до норм держав, які не є членами ЄС, оскільки на них не поширюється дія регламентів ЄС, а отже, відсилання може бути тут застосоване.

При цьому, як зазначав Кропхоллер, можливі ситуації, коли німецьке колізійне право відсилає до права держави - не члена ЄС, а воно, у свою чергу, до права третьої держави – члена ЄС. Тобто, в результаті суд використовує відсилання до права держави ЄС, що є неприпустимим через дію регламентів ЄС. Якщо право третьої держави відсилає назад до німецького права, такої проблеми не виникає - німецьке право просто приймає зворотне відсилання і вирішує спір виходячи з норм матеріального права Німеччини. З огляду на це, німецька судова практика розробила оригінальну концепцію застосування *lex fori* німецькими судами – концепцію так званого прихованого зворотного відсилання (*versteckte Rückverweisung / versteckter renvoi*) [8, с. 179].

Найчастіше до прихованих колізійних норм німецький суд звертається у разі застосування англо-американського права під час розгляду спору. Як правило, у країнах англо-американської системи права суди застосовують при розгляді справ матеріальні норми *lex fori*. При цьому і можливість розгляду справи в американському суді, і застосування норм американського права ставлять у залежність від доміцilia сторін. Так, якщо сторони спору доміцильовані в державі розгляду спору, спір може бути розглянутий місцевим судом із застосуванням норм країни суду. У випадку, якщо доміціль сторін перебуває за кордоном, суди держави, до якої звернулися сторони, є некомпетентними, і, відповідно, право цієї держави є незастосовним [9].

У цьому контексті розроблений німецькою судовою практикою принцип прихованого зворотного відсилання полягає в наступному: німецький суддя не може стверджувати, що у випадку, викладеному вище, іноземний суд, до якого звернулися б сторони, застосує німецьке право, але якщо доміціль сторін перебуває у Німеччині, то німецький суддя може бути впевненим у тому, що з погляду норм процесу іноземної держави (зокрема США) німецький суд буде визнано компетентним, а отже, за логікою іноземного законодавця німецький суд може застосувати німецьке право, як і право країни суду, що є компетентною державою, а не як право держави.

Таким чином, застосування німецького права відповідає змісту іноземного права, а німецький суд припускає, що іноземне право містить колізійне відсилання до німецького права. Тобто в ситуації, коли доміцильовані в Німеччині сторони звернулися до німецького суду, а обставини справи такі, що колізійне право Німеччини відсилає, наприклад, до права США (одного з американських штатів), суд може застосувати матеріальне право Німеччини [8, с. 180].

Як вказує Т. Раушер, приховане зворотне відсилання називається «прихованим», оскільки воно ніби «сховане» в нормі про підсудність. Важливим є при цьому те, що сама по собі компетенція німецьких судів має визначатися не за іноземним процесуальним правом, а за німецьким. Однак, при встановленні прихованого зворотного відсилання, підсудність встановлюється саме відповідно до іноземних норм про компетенцію. Тут необхідно зазначити, що в німецькій доктрині (Раушер, Кропхоллер,

Шредер та ін.), розмірковуючи про компетенцію судів, автори користуються терміном «Zuständigkeit», який у німецькій мові може позначати і підсудність, і підвідомчість, і компетенцію [10, с. 94].

Проте, варто тут розглядати саме компетенцію суду як про сукупність усіх його правомочностей, віднесення спору до відання судів певної держави, а не якогось конкретного органу на її території.

Схема прихованого відсилання виглядає, безумовно, дуже елегантною - німецький суд одночасно обходить заборону на зворотне відсилання, встановлену нормами Регламентів ЄС, і уникає застосування іноземного (зокрема, американського) права, що для самого суду не завжди зручно.

Очевидний мінус цієї схеми полягає в тому, що в німецького суду є велика спокуса застосувати приховане зворотне відсилання до німецького матеріального права там, де правовідносини пов'язані з матеріальним правом США, – у спорі з іноземним елементом не завжди можливо однозначно визначити «найтісніший зв'язок».

Так, Вищий суд Берліна в одній зі справ постановив застосовувати матеріальне право Німеччини на підставі прихованого зворотного відсилання навіть з урахуванням того, що сторони мали доміцилій у США (штат Массачусетс). Спір виник щодо майна, яке було придбане і перебувало на території Німеччини. Німецький суд був компетентний розглядати цей спір, згідно з § 23 Цивільного процесуального укладення Німеччини майнові спори щодо майна в Німеччині (за умови, що відповідач не має в Німеччині постійного місця проживання) компетентний розглядати суд того району, де територіально розташоване майно [11].

Ще одну особливість прихованого відсилання виокремлює Т. Раушер, спираючись на низку коментарів до Вступного закону, зазначив про можливість ситуації, коли компетентними є суди кількох держав, зокрема, Німеччини та ще якоїсь держави. З цього приводу існує дві точки зору. Перша (Штаудінгер, Р. Гаусман) полягає в тому, що німецьке право може прийняти приховане зворотне відсилання, виходячи з того, що за компетенцією німецькі суди лише конкурують з іноземними. З огляду на те, що вони також компетентні розглядати спір, то і німецьке право може бути застосовано. Друга точка зору (Х.-Г. Бамбергер, Х. Рот, К. Лоренц) полягає в тому, що в такій ситуації однозначна колізійна норма відсутня, тому первісне відсилання німецького права являє собою відсилання до матеріального права іноземної держави [10, с. 95].

Найпоширенішою і прийнятнішою в німецькій практиці є, зрозуміло, перша позиція. Так, Д. Лощельдерс вказує на те, що в разі альтернативної підсудності, вирішення спору є аналогічним ситуації з альтернативними прив'язками, тобто є вибір між рівнозначними варіантами. Однак, якщо справу розглядає німецький суд і він визнає себе компетентним, то він може застосувати тільки німецьке право - тобто вибір права зумовлений тим, який суд буде визнано компетентним [12].

Що стосується прихованого зворотного відсилання, воно є, скоріше, окремим випадком, ухвалюючи рішення щодо якого німецький суд повинен ретельно зважити усі наслідки винесення рішення. Аналогічної позиції дотримується Т. Раушер, який зазначає, що у разі якщо німецький суд визнається некомпетентним за правом, визначеним німецькими колізійними нормами, то правило про приховане відсилання ніяк не допоможе у вирішенні спору. Це пов'язано з тим, що основна ідея зворотного відсилання не в тому, щоб застосувати право компетентного суду, а в тому, щоб компетентний суд вирішує питання за своїм матеріальним правом.

Загалом можна говорити, що приховане зворотне відсилання являє собою унікальний інструмент застосування колізійних норм, вироблений німецькою судовою практикою. Зворотне відсилання, хоча і тісно пов'язане з діяльністю суду щодо застосування і кваліфікації колізійних норм, відноситься все ж до інституту приватного права. У німецькій практиці воно являє собою особливий інститут, що перебуває в прикордонній області на стику міжнародного приватного права і цивільного процесу [10, с. 95].

Італійський дослідник Бочієро зазначив, що проблема відсилання не виникає, коли суперечливі норми суду та іншої правової системи, є ідентичними, або коли дві прив'язки, які вважаються розбіжними, позначають одне й те саме право, або коли міжнародне приватне право посилається на внутрішнє право самого суду, оскільки в цьому випадку зрозуміло, що воно стосується лише положень матеріального права суду [13, с. 177].

Згідно з італійським законодавством, суд зобов'язаний застосувати колізійні норми до справи, що розглядається, з власної ініціативи. Так, суд повинен визначити право, яке підлягає застосуванню, при цьому не обмежуючись будь-якими заявами сторін з цього приводу (*iura novit curia*). Для дослідження іноземного права суддя може отримати допомогу від Міністерства юстиції, а також через Лондонську конвенцію з питань іноземного права 1968 року [14].

Щодо зворотного відсилання, необхідно зазначити, що коли колізійні норми суду, який розглядає справу, визначають іноземне право, може статися так, що колізійні норми цього іноземного права, в свою чергу, визначають інше застосовне право (*renvoi*). Але виникає питання, що відбувається, коли італійське право відсилає до права іншої держави, яке, в свою чергу, відсилає до італійського права, або до права третьої країни?

Варто зазначити, що у випадку, коли італійське законодавство відсилає до права іншої держави, яке, в свою чергу, відсилає назад або права третьої держави, відсилання буде прийнято, а право іншої держави буде застосовано тільки в наступних випадках:

1. якщо право другої держави приймає *renvoi*;
2. якщо відсилання стосується італійського права.

Крім того, відсилання не відбувається, якщо застосовне іноземне право було обрано сторонами або стосується форми актів, або у випадку позадоговірних зобов'язань.

Окрім, варто зазначити, що згідно з італійським законодавством (стаття 16 Закону 218/1995), суд не може застосовувати іноземне право, якщо його наслідки «суперечать публічному порядку» (*contrari all'ordine pubblico*). Під цим зазвичай розуміють «міжнародний публічний порядок». Правоздатність та інші умови укладення цивільного союзу регулюються внутрішнім законодавством кожної зі сторін союзу на момент укладення контракту.

Аналізуючи регулювання доктрини *renvoi* в Італії, варто навести приклад нещодавнього рішення суду Беллуно 2019 р. Відповідно до цієї справи, громадянка Македонії постійно проживала в Італії, що, згідно з рішенням, є суттєвою обставиною як за статтею 3, так і за статтею 9 Хартії основних прав Європейського Союзу. Стаття 43 Італійського Закону «Про міжнародне приватне право (Закон 218/1995) відсилає до національного права відповідної особи, тобто, в даному випадку, до македонського права. Суд вирішив з'ясувати, чи відсилають македонські колізійні норми до іншого права, і дійшов висновку, що в даному випадку вони відсилають до італійського права. Македонське міжнародне приватне право зазвичай підпорядковує захист повнолітніх осіб законодавству країни громадянства відповідної особи, але в македонській системі існує положення про винятки загального характеру, яке у випадку, подібному до того, що розглядалось, повністю пов'язане з Італією (винятки окрім громадянства бенефіціара). Таким чином, суд враховуючи статтю 13 Італійського Закону «Про міжнародне приватне право (Закон 218/1995), що стосується питання *renvoi*, визначив, що повинно застосовуватися італійське право [15, с.225].

Висновки. Враховуючи усе вищевикладене, можна дійти висновку, що у контексті правових систем доктрина зворотного відсилання означає концепцію повернення судом правового питання до права іншої юрисдикції для вирішення його по суті. Доктрина особливо актуальна у випадках, коли суд зобов'язаний застосувати право іноземної держави, але право цієї держави містить норми права на власний розсуд.

Застосування доктрини *renvoi* може відрізнитися залежно від країни та правового питання, що розглядається. Однак, загалом, існує два основних підходи до доктрини: прийняття зворотного відсилання або неприйняття.

Застосування доктрини *renvoi* може бути складним і залежати від цілого ряду факторів, включаючи конкретну мову договору, характер спору та відповідне законодавство залучених країн. Однак, незважаючи на ці виклики, доктрина залишається важливим інструментом для судів у забезпеченні справедливого та рівноправного виконання міжнародних договорів.

Варто зазначити, що великою перевагою країн романо-германської вбачається кодифікація положень щодо доктрини *renvoi*. Завдяки кодифікації суб'єктам правозастосування набагато легше і швидше знаходити потрібну норму права.

Проте, у деяких випадках доктрина *renvoi* може призвести до правової невизначеності та непередбачуваності. Це пов'язано з тим, що застосування доктрини може залежати від різних факторів, включаючи конкретні закони і правила відповідних країн, характер правового питання і розсуд суду. Як наслідок, сторони міжнародних договорів та транскордонних спорів можуть зіткнутися з труднощами у прогнозуванні результату судової справи.

Незважаючи на ці виклики, доктрина *renvoi* залишається важливим правовим принципом у багатьох країнах романо-германської правової системи. Вона дозволяє судам застосовувати найбільш відповідне право до конкретної ситуації, беручи до уваги різні фактори та міркування, які мають відношення до справи. Доктрина також може сприяти справедливості та рівності у транскордонних правових спорах, забезпечуючи застосування найбільш відповідного права для визначення відповідальності та відшкодування збитків.

Список використаних джерел:

1. Daniel B. R. The renvoi in private international law. *International journal of social science and humanity*. 2013. P. 66–69. URL: <https://doi.org/10.7763/ijssh.2013.v3.196> (date of access: 30.03.2023).
2. Buruiană M.-E. L'application de la loi étrangère en droit international privé : thesis. 2016. URL: <http://www.theses.fr/2016BORD0067/document> (date of access: 30.03.2023).
3. France Code Civil. Legifrance. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/ (date of access: 30.03.2023).
4. Project de code de droit international prive France. 2022. URL: http://www.cfdip.fr/offres/file_inline_src/717/717_pj_120422_114420.pdf (date of access: 30.03.2023).
5. Cuniberti. G. Renvoi under the French Draft PIL Code. *EAPIL*, 2022. URL: <https://eapil.org/2022/05/11/renvoi-under-the-french-draft-pil-code/> (date of access: 30.03.2023).
6. Cuniberti. G. French Supreme Court accepts first degree renvoi in parenthood matters. *EAPIL*, 2020. URL: <https://eapil.org/2020/03/10/french-supreme-court-accepts-first-degree-renvoi-in-parenthood-matters/> (date of access: 30.03.2023).
7. Bundesgesetzblatt Jahrgang 1997 Teil I Nr. 30, ausgegeben am 22.05.1997, S. 1061. URL: <http://surl.li/fxree> (date of access: 30.03.2023).
8. Kropholler J. Internationales Privatrecht: Einschliesslich der Grundbegriffe des internationalen Zivilverfahrensrechts. 6th ed. Tübingen : Mohr Siebeck, 2006. 742 p.
9. 28 U.S. Code § 1332 – Diversity of citizenship. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/1332> (date of access: 30.03.2023).
10. Rauscher T. Internationales privatrecht: mit internationalem verfahrensrecht. 4th ed. Heidelberg : C.F. Müller, 2012. 618 p.
11. Kammergericht Berlin. Urt. v. 05.03.2007, Az.: 16 UF 166/06. URL: <http://surl.li/fxrwj> (date of access: 30.03.2023).
12. Looschelders D. Internationales Privatrecht – Art. 3–46 EGBGB. Berlin, Heidelberg : Springer Berlin Heidelberg, 2004. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-642-18667-7> (date of access: 30.03.2023).
13. Boschiero N. Appunti sulla riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato. Torino : G. Giappichelli, 1996. 293 p.
14. European e-justice. Which country's law applies? URL: https://e-justice.europa.eu/340/EN/which_country_s_law_applies?ITALY&member=1
15. Franzina P. La disciplina internazionalprivatistica italiana della protezione degli adulti alla luce di una recente pronuncia. *CUADERNOS DE DERECHO TRANSNACIONAL*, 12(1). 2020. P. 219-230. URL: <https://doi.org/10.20318/cdt.2020.5186> (date of access: 30.03.2023).